

תאונות עבודה בטחנת קמח

מאת ש. ג.

אירועים קשים אלה הביאו את מרכי מדליה להחלטה להעתיק את הטחנה לכפר הערבי פלוג'ה - לימים קריית גת, שם הפעיל טחנת קמח משוכללת הפועלת באמצעות מנוע קיטור. טחנה זו נחלה הצלחה ולו רק משום שהיתה הדרומית בין הטחנות, כאשר יושבי הנגב הבדואיים וערביי הסביבה היו באים עם תבואתם לטחנת הקמח, שהשתכללה והוסבה למנוע המזון בקרוסין. מרדכי מדליה נפטר בעקבות מחלה ובנו - יהודה לייב המשיך להפעיל את הטחנה בסיוע סבו שרגא פייוויש שפרן שנחלץ לעזרתו.

המשך בעמוד 31

דרך בית לחם 24 (ירושלים) שהחלה לפעול בשנת 1926 באמצעות אנרגיית קיטור הנוצר משריפת פחמים, בהמשך בכוח מנוע המזון בקרוסין שהוסב לסולר ולסיום במנועי חשמל.

בשנת 1887 או בסמוך לתאריך הזה רכש מרדכי מדליה ביישוב הקטן לוד, בו היתה קהילה מעורבת, בית בד למיצוי שמן זית וטחנות קמח שנשאו רווחים נאים. שוליה ערבי שהתמחה בעבודה, הקים טחנה דומה וזו גזלה את פרנסת משפחת מדליה. באחד הימים נכנס לאזור המנוע צעיר ערבי אשר נתפס על ידי רצועת התמסורת של המנוע ונהרג במקום.

כבר במקורות אפשר למצוא אזכורים רבים לשימוש בקמח וסוגיו, לפעולת כתישה טחינת גרעינים לסוגיהם, תהליך המתקיים עד ימינו, בשינויים טכנולוגיים כמתבקש. לדוגמה: ספר בראשית, פרק י"ח, פסוק 6: "וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים (מידה - כמות) קמח סולת לושי ועשי עוגות". בספר שופטים, פרק ו, פסוק 19: "וגדעון בא ויעש גדי-עזים ואיפת קמח מצות". בספר ישעיה, פרק מ"ז, פסוק 2: "קחי רחיים וטחני קמח..."

במהלך ביקור ביער שוהם, הנושק לאזור התעשייה חבל מודיעין, ניתן לפגוש ב"מדוכות" - מכתש קטן השקוע בסלע בו כתשו גרעיני חיטה, שעורה, עשבי תיבול ועוד. בספר במדבר פרק י"א, פסוק 8: "שטו העם ולקטו וטחנו ברחיים או דכו במדוכה".

מוכרים בארץ גם בתי-בד למיצוי שמן זית מפרי עץ הזית, ובעיקר מהגלעין עתיר השמן כשקורה המחוברת ל"אבן הממל" סובבת סביב צירה על גבי "אבן השכב" בכוח אדם, אולי גם עבדים ובהמשך בכוחן של בהמות עבודה.

טחנות הקמח בעולם ובארץ עברו הסבה משימוש בכוח אדם לאנרגיית מים אשר תועלו באמצעות אמות מים ממרחקים כדי להגיע לעוצמת זרימה אשר תפגוש בלהבי הטורבינה שיסובבו את אבני הרחיים. הם כונו בתקופת המשנה "ריחיים של מים". בארץ ישנם מספר אתרים כאלה. המוכרים יותר נמצאים בנחל עמוד, נחל צלמון, דן, עין גדי ועוד.

שכונת משכנות שאננים, שהיתה השכונה הראשונה מחוץ לחומות ירושלים, מפורסמת גם בזכות טחנת הקמח שתרם השר משה מונטיפיורי בשנת 1857. טחנת קמח זו הופעלה באמצעות משבי הרוח.

ברחוב עמק רפאים 6 בירושלים - מבנה דו קומתי מאבן - הוקמה בשנת 1873 טחנת קמח שהופעלה על ידי בעלי חיים שנרתמו לקורה. לימים הוסבה הטחנה להפעלה בכוח קיטור. השדרוג פגע בפרנסתם של עובדי טחנת הקמח של מונטיפיורי. בהמשך, הפכה הטחנה למאפיית פרנק וילפמן (נמצאת ברחוב

כמעט כל אבק אורגני (כולל אבק קמח - flour dust) הוא דליק ופוגע במערכת הנשימה. טחנות קמח, מאפיות וקונדיטוריות כוללות מספר אזורים בהם עשוי להיות אבק קמח. לכן יש להתייחס לכל התהליך מהיבט של נקיטת אמצעי בטיחות ומניעה.

מתוך פקודת הבטיחות בעבודה - סימן ט': אבק אדים וחמרים נפצים ודליקים: הגדרה -

"אבק נפיץ" - אבק שמחמת טבעו וכמותו עלול הוא להתפוצץ אם יצת;
"תהליך המעלה אבק" - לרבות טחינה או ניפוי."

96. מניעת התפוצצות

אם בקשר לתהליך המעלה אבק יכול שייפלט אבק נפיץ לתוך חדר עבודה, יינקטו כל האמצעים המעשיים למניעת התפוצצות האבק על ידי שיוקף המיתקן המשמש בתהליך, תימנע או תסולק הצטברות האבק ויורחקו או יוקפו באופן יעיל מקורות ההצתה האפשריים.

97. משנקים והתקנים אחרים

אם נמצא אבק נפיץ במיתקן המשמש בתהליך המעלה אבק, יינקטו כל האמצעים המעשיים להגביל את היקפה ותוצאותיה של התפוצצות האבק על ידי שיוקף המיתקן משנקים, חייצים ואגרים או התקנים אחרים יעילים כמותם בקשר עם המיתקן האמור, זולת אם המיתקן הוא ממבנה שיכול לעמוד בפני לחץ העלול להיווצר על ידי התפוצצות כאמור."

בכפוף לתקנות הבטיחות בעבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים), התשע"א-2011, חובה לבצע ניטור סביבתי - בדיקה סביבתית תעסוקתית עבור אבק קמח (אבק מסוג זה מופיע ברשימת חומרים מזיקים הטעונים ניטור) בתכיפות של אחת לשנה לפחות. ניטור ביולוגי - בדיקות רפואיות של העובדים (אם מצא הרופא התעסוקתי לנכון לבצע) ותכיפות, וסוגי הבדיקות נקבעים על פי שיקול דעתו של רופא תעסוקתי. ע"פ התקנות הנ"ל ערכי חשיפה משוקללת מותרת (TWA-TLV) לקמח יהיו כפי שמופיעים במהדורה מעודכנת של ספר ACGIH.

יש לקבוע נהלים והוראות לבטיחות בעבודה בטחנת קמח ספציפית, בהתאם לסקר סיכונים והערכת סיכונים. בהתאם לכך יש לבחור את הציוד, אמצעי המנוע והכיבוי, ולקבוע את השיטות ונוהלי העבודה מהיבט הבטיחות.

הביקוש לטחנה היה גדול והחקלאים היו מגיעים בשעת הבוקר המוקדמות עם תבואתם. שרגא הסב ויהודה הנכד נשארו ללון בטחנה, למעט בסופי שבוע. בלילות, נעלו את דלתות הטחנה מבפנים, ואת המפתח תלו סמוך למנוע.

בבוקרו של אחד מימי העבודה התניעו השניים את המנוע. הקרוסין שטפטף ככל הנראה בלילה ניצת, ונגרמה שריפה של כל המתחם, שלובתה בשל שאריות אבק מזיק - אבק מטחינת החיטה שנטחנה ביום הקודם.

הלהבות לא אפשרו להגיע למפתח שהיה תלוי מאחורי המנוע.

יהודה לייב, בנו של מרדכי מדליה שהיה בתחילת שנות ה-20 לחייו, הובא למנוחות ביום 14.7.1907 בבית העלמין שבגדרה.

סבו, שרגא פייוויש שפרן הובהל מטחנת הקמח בפלוג'ה לבית החולים ביפו, שם נפטר והובא למנוחת עולם בבית העלמין טרומפלדור בתל אביב.

נצר אחר למשפחת מדליה, הוא משה מדליה שנולד בגדרה בשנת 1897 לאביו מרדכי מדליה ולאמו ליבא בת שרגא פייוויש שפרן. משה מדליה הקים בשנת 1937 בכפר הילדים מאיר שפיה מצפון לזכרון יעקב את תזמורת המנדולינות הנודעת, ובהמשך, ייסד משה מדליה תזמורת כלי פריטה עם ילדי באר טוביה המושבה. התזמורת הזאת שרדה כ-12 שנים. תזמורת המנדולינות ממאיר שפיה קיימת עד ימינו. ■

**דעו יותר -
קבלו
יותר**

הצטרפו
לחוג העמיתים
של המוסד
לבטיחות ולגיהות

03-7715210